



Maloletničko pravosuđe – Plan časa

Ciljevi učenika

- Istražite kako različite demokratije tretiraju maloletne učinioce krivičnih dela i ispitajte razloge za razlike u načinima na koje se oni tretiraju.
- Uporedite i kontrastirajte pravosudne sisteme za maloletnike i odrasle u svojoj demokratiji.
- Analizirajte razloge za podršku ili protivljenje gonjenju i kažnjavanju maloletnika kao odraslih.
- Identifikujte oblasti slaganja i neslaganja sa drugim učenicima.
- Odlučite, pojedinačno ili kao grupa, da li maloletne učinioce krivičnih dela optužene za teške zločine treba goniti i kažnjavati kao odrasle; potkrepite odluke na osnovu dokaza i zdravog rasuđivanja.
- Razmislite o vrednosti promišljanja prilikom razrešenja problema u demokratiji.

Pitanje za promišljanje

Da li bi u našoj demokratiji maloletne učinioce krivičnih dela optužene za teške zločine trebalo goniti i kažnjavati kao odrasle?

Materijali

- Postupci na času
- Materijal 1 — Vodič za promišljanje
- Materijal 2 — Radni list za promišljanje
- Materijal 3 — Osvrt učenika/ca na proces promišljanja
- Materijal za čitanje
- Odabrani izvori
- Dodatni materijal za nastavnike
- Pitanje za promišljanje sa argumentima
(opciono — koristite ako učenici/ce imaju poteškoća u pronalaženju argumenata ili ako je vreme ograničeno)



Maloletničko pravosuđe

1 Naslovi su zastrašujući: dva tinejdžera – jedan 13, drugi 15 godina – uhapšeni zbog toga što su prebili
2 stariju ženu na smrt tokom pljačke. Šta će se desiti ovim maloletnim učiniocima krivičnog dela?
3 Hoće li se njima suditi na sudu za odrasle ili na specijalnom sudu za maloletnike? Ako budu
4 proglašeni krivim, hoće li biti osuđeni na izdržavanje dugogodišnje kazne u zatvoru za odrasle ili će
5 biti poslani u specijalnu ustanovu za maloletnike?
6 U velikoj meri, odgovori na ova pitanja zavise od toga gde je zločin počinjen. U nekim zemljama i u
7 deset država Sjedinjenih Država, dva tinejdžera mogu se tretirati različito. Centralna ideja
8 demokratije jeste da su svi građani jednaki pred zakonom. Mladi ljudi se, međutim, često tretiraju
9 drugačije zbog svojih godina. Nemaju mnoge privilegije i odgovornosti koje imaju odrasli građani, i
10 često ih štite posebni zakoni. Svako društvo muči se time kako da tretira adolescente – one osobe
11 koje više nisu deca, a koje se još ne smatraju u potpunosti odraslima. Isto kao što su odrasli često
12 zbunjeni time kako da tretiraju tinejdžere, društva se takođe muče sa time kako da postupaju sa
13 maloletnim učiniocima krivičnih dela. Kada bi zakon trebalo tinejdžera da tretira kao dete, a kada
14 kao odraslog?
15 U poslednjih 100 godina, društva u Evropi i Severnoj Americi mučila su se sa ovim pitanjem. Zbog
16 socijalne i pravne istorije, demokratske zemlje došle su do različitih zaključaka o tome kako najbolje
17 dovesti u ravnotežu potrebe mladih i potrebe društva. Naći ovu ravnotežu predstavlja naročit izazov
18 prilikom odlučivanja o tome kako kazniti maloletnike koji su počinili teške zločine.

19 **Načela krivičnog pravosuđa za odrasle**

20 Jedna svrha vlade jeste da zaštiti društvo. Sprečavanje zločina i hapšenje i kažnjavanje učinioca
21 krivičnog dela dva su načina na koje vlada obezbeđuje tu zaštitu. Stoga, primarna svrha svakog
22 krivičnog pravnog sistema jeste da zaštiti društvo hapšenjem i kažnjavanjem učinilaca krivičnih

23 dela.

24 Za punoletne prestupnike, kazna ima nekoliko svrha. Jedna je retribucija – kažnjavanje prestupnika
25 srazmerno tome koliko su se ogrešili o društvo. Druga svrha je zastrašivanje – odvracanje prestupnika
26 i drugih ljudi od izvršenja tih krivičnih dela u budućnosti. Treća svrha je rehabilitacija – pomoć
27 prestupnicima da nauče da žive produktivnim životom. Konačno, svrha kazne je i onesposobljavanje-
28 ako su učinioci krivičnog dela zatvoreni, ne ugrožavaju bezbednost društva. Važnost koju društvo
29 pridaje ovim različitim svrhama može s vremena na vreme varirati, u zavisnosti od stavova,
30 tendencija u krivičnim delima i drugih faktora.

31 U demokratijama, krivični pravosudni sistem takođe štiti prava prestupnika. Optuženi ima prava
32 kojima se osigurava fer pravni proces. Ta prava mogu obuhvatati pravo na advokata, pravo na
33 suđenje sa porotom i pravo sučeljavanja sa tužiteljima.

34 **Načela maloletničkog pravosuđa**

35 Pravosudni sistemi osmišljeni za postupanje sa maloletnim učiniocima krivičnih dela naglasak
36 stavljaju na rehabilitaciju. Maloletni učinioci krivičnog dela pred sobom imaju dug život, i društvo
37 ima interes u tome da im pomogne da ga učine produktivnim. Po tradiciji, sudski postupci za
38 maloletnike održavali su se bez prisustva javnosti i vodili su ih posebno obučeni službenici suda –
39 uključujući sudije, psihologe i socijalne radnike – koji shvataju probleme mladih. U Evropi i
40 Sjedinjenim Državama, prvi sistemi sudova za maloletnike uspostavljeni su oko 1900. godine. Sa
41 promenama u društvu, i ti sistemi su se razvijali. Na primer, pre šezdesetih godina 20. veka
42 maloletnici u Sjedinjenim Državama nisu imali sva prava u sudskom postupku koja su uživali odrasli.
43 Verovalo se da ta prava nisu neophodna zbog posebne prirodne sudskog postupka za maloletnike.
44 Ali posmatrači sistema uočili su da maloletnici imaju stroži tretman nego što bi ga imali na sudovima
45 za odrasle. Od sredine šezdesetih godina 20. veka, veća prava data su maloletnicima uključenim u

46 sistem krivičnog pravosuđa.

47 Međutim, nisu sve promene u maloletničkom pravosuđu u Sjedinjenim Državama bile namenjene da
48 pruže veću zaštitu mladima. U prvim godinama maloletničkog pravosuđa, prekršilac se smatrao
49 maloletnikom do 18 godina starosti. Kada bi napunili 18 godina, ili postali punoletni, sudilo im se u
50 sudovima za odrasle. Nedavno su, međutim, mnoge države SAD počele sa gonjenjem i kažnjavanjem
51 maloletnih učinilaca krivičnog dela kao odraslih, naročito za teške zločine kao što su ubistvo,
52 silovanje, oružana pljačka ili otmica.

53 U zemljama koje su nekada bile deo sovjetskog bloka, naponi da se razviju sistemi koji bi štitili
54 prava maloletnih učinilaca krivičnih dela i dalje su u toku. Na primer, po usvajanju novog krivičnog
55 zakonika 2003, Litvanija je radila na razvijanju kaznenih alternativa za zatvorsku kaznu. Trenutni
56 predlozi u Litvaniji zalažu se za podizanje starosne granice pune krivične odgovornosti sa 16 na 18
57 godina i proširenje opsega mera koje su namenjene pre rehabilitaciji nego kažnjavanju maloletnih
58 učinilaca krivičnih dela. Razvijanje pravosudnih sistema za maloletnike u ovim zemljama se
59 suočava sa posebnim izazovima. U mnogim slučajevima, ne samo da moraju biti doneseni novi
60 zakoni, već novi pravosudni sistemi za maloletnike nastali tim zakonima moraju biti uspostavljeni i
61 popunjeni obučanim ljudima koji ili nisu spremni ili nisu raspoloživi.

62 Na primer, u Azerbejdžanu su doneti zakoni koji štite mlade koji ulaze u krivični pravosudni sistem.
63 Nevladine organizacije koje su proučavale taj problem otkrile su da je sprovođenje tih zakona teško.
64 Tragovi sistema koji je postojao pod sovjetskom vlašću su prisutni, a na raspolaganju nema ljudi
65 obučeni za postupanje sa mladima. Stoga, maloletni učinioci krivičnih dela nemaju pristup
66 advokatu, s njima se može postupati grubo prilikom policijskog ispitivanja, i mogu izdržavati teške
67 zatvorske kazne sa punoletnim učiniocima krivičnih dela.

68 **Maloletni delikvent ili punoletni kriminalac?**



69 Pitanje gonjenja i kažnjavanja maloletnika kao odraslih bilo je nedavno u žiži mnogih diskusija u
70 Sjedinjenim Državama i Evropi. Kao odgovor na povećan nivo zločina počinjenih od strane
71 maloletnika, američki zvaničnici na državnom i nacionalnom nivou doneli su „oštrije“ politike za
72 maloletne učinioce teških krivičnih dela.

73 Nivo maloletničkog kriminala takođe je bio predmet zabrinutosti u Rusiji, gde su u 2005. maloletnici
74 izvršili preko 150.000 krivičnih dela. Posebno je zabrinjavajuća bila činjenica da su 53% tih krivičnih
75 dela počinili mladi koji ne dolaze iz onoga što su zvaničnici nazvali disfunkcionalnim porodicama.

76 Nedavno u Češkoj Republici, senzacionalno ubistvo starice od strane šest dečaka uzrasta 11 do 15
77 godina dovelo je do rasprava da bi tamo maloletnike trebalo krivično goniti kao odrasle.

78 Šej Bilčik (Shay Bilchik), bivši šef Kancelarije SAD za maloletničko pravosuđe i prevenciju
79 delinkvencije u administraciji predsednika Bila Klintonu, protivi se „oštrijoj“ politici za maloletne
80 učinioce krivičnih dela. On ističe male brojke – oko polovine jednog procenta – maloletnika koji se
81 obično hapse zbog teških krivičnih dela, i obrazlaže da takva politika ne sprečava krivično nasilje.

82 Bilčik poziva na povratak rehabilitaciji za maloletne učinioce krivičnih dela.

83 U Rusiji, prvi sud za maloletnike osnovan je 2004. kao pilot program za jedan region u zemlji. Od
84 2006, nijedan maloletnik osuđen u tom sudu nije počinio novo krivično delo. Ovo otkriće ukazuje da
85 su programi napravljeni za mlade efektivni u prevenciji maloletničkih prestupa.

86 Oni koji se zalažu za gonjenje maloletnika kao odraslih veruju da mladi ljudi koji izvršavaju teške
87 zločine kao što su ubistvo, silovanje, oružana pljačka ili otmica, moraju biti kažnjeni za svoja dela.

88 Maloletnički pravosudni sistem, sa naglaskom na rehabilitaciji, vraća mnogo mladih kriminalaca
89 nazad na ulice. Činjenica da su ti kriminalci mladi tinejdžeri ne sprečava ih u izvršenju zločina i
90 uništavanju života. Umesto toga, obrazlažu, ti mladi ljudi bi trebalo da budu prebačeni u sudski
91 sistem za odrasle, gde će dobiti duže kazne u zatvorima za odrasle. Kada se jednom nađu iza

92 rešetaka, smatraju, ti mladi kriminalci ne mogu više da naškode zajednici. Oni takođe veruju da će
93 „oštriji“ pristup odvratiti druge maloletnike od kriminalnih radnji.

94 S druge strane, mnogi eksperti za maloletničko pravosuđe uveravaju da stavljanjem maloletnika u
95 zatvore za odrasle, društvo zapravo gubi nadu za mlade učinioce krivičnih dela. Zatvori za odrasle
96 osmišljeni su da kazne učinioce krivičnih dela, ne da ih rehabilituju. Nakon izdržavanja kazne u
97 zatvorima za odrasle i prisiljavanjem da budu u društvu sa odraslim kriminalcima, maloletni
98 učinioci krivičnih dela mogu i sami da postanu okoreli kriminalci. Umesto toga, ovi eksperti veruju
99 da maloletni učinioci krivičnih dela mogu vremenom da shvate i preuzmu odgovornost za ono što su
100 uradili. Kroz rehabilitaciju, ovi mladi ljudi mogu da ponovo uđu u društvo i vode produktivne živote.

101 Prema profesoru prava Heleni Valkovoj (Helena Valkova) sa Univerziteta zapadne Bohemije, češki
102 zakon o maloletničkom pravosuđu donet 2003. godine „definiše odlike pravnog sistema koji je
103 zasnovan na principu da sve mere, postupci i instrumenti, moraju biti iskorišćeni za obnavljanje
104 prekinutih socijalnih odnosa, integraciju mladog čoveka u šire društveno okruženje, i za prevenciju
105 delinkvencije. Češki sistem razlikuje dve starosne grupe: decu mlađu od 15 godina, i maloletnike
106 između 15 i 17. “Naglasak se stavlja na opštu važnost pojma odgovornosti, koji se takođe odnosi na
107 dete koje još nije krivično odgovorno, ali je u mogućnosti da u određenim slučajevima da sud o
108 svojim delima, kao i da ih kontroliše.“ Prilikom odlučivanja kako da sude maloletnim učiniocima
109 krivičnih dela i kako da ih kažnjavaju, ljudi često u obzir uzimaju sve brojnija istraživanja o
110 razlikama između adolescenata i odraslih.

111 Lorens Stajenberg (Laurence Steinberg), psiholog na Univerzitetu Templ, koji se nalazi na čelu
112 Istraživačke mreže o razvoju adolescenata i maloletničko pravosuđe, smatra da su adolescenti
113 socijalno i biološki manje zreli od odraslih i da stoga treba da budu tretirani drugačije. Prema
114 Stajbergu, psihološko istraživanje otkriva da su adolescenti manje sposobni da predvide posledice



115 svojih dela, manje sposobni da kontrolišu svoje impulse, i manje sposobni da se odupru pritisku
116 vršnjaka nego odrasli. „Smatramo da prihvatljiv standard za odrasle nije isto što i prihvatljiv standard
117 za adolescente.“ Stajenberg takođe primećuje važnost onoga što biolozi saznaju o mozgu. „Do
118 sazrevanja mozga dolazi mnogo kasnije u razvoju nego što se mislilo, tako da možda postoje razlozi
119 da se kaže da sedamnaestogodišnjaci nisu isto što i odrasli. Ono što ne znamo, i gde smatram da treba
120 da budemo obazrivi, jeste kako se te strukturne promene odražavaju na ponašanje.“
121 Kolebljivost oko toga kako primeniti rezultate istraživanja mozga prati veća kolebljivost oko toga
122 kako postupati sa maloletnim učiniocima krivičnih dela. Dok vlade pokušavaju da potrebu da zaštite
123 društvo dovedu u ravnotežu sa ciljem da se mladima koji su prekršili zakon pomogne da nauče da
124 žive produktivnim životima, građani takođe moraju biti pripremljeni da promišljaju o tako
125 kontroverznim pitanjima kao što su kada, ukoliko uopšte, maloletnim učiniocima krivičnih dela
126 treba suditi i kažnjavati ih kao odrasle.



Maloletničko pravosuđe – Odabrani izvori

- Arbetman, Lee P., and Edward O'Brien, "Juvenile Justice" (Chapter 16), *Street Law: A Course in Practical Law*, 7th Edition (New York: McGraw-Hill/Glencoe, 2005), pp. 187-203.
- Bishop, Donna, and Scott Decker, "Juvenile Justice in the United States: A Review of Policies, Programs and Trends" (Sevilla, Spain: European Society of Criminology [ESC], Thematic Working Group on Juvenile Justice, 2003), http://www.esc-eurocrim.org/files/jjt_juvenile_justice_in_the_united_states.doc.
- Croddy, Marshall, and Bill Hayes, "Juvenile Justice" (Unit 5), *Criminal Justice in America* (Los Angeles: Constitutional Rights Foundation, 2000), pp. 223-262.
- Croddy, Marshall, and Carol Suter, "Child Labor in America: Protecting Society" (Los Angeles: Constitutional Rights Foundation, 1985).
- DeFrances, Carol J., and Kevin J. Strom, "Juveniles Prosecuted in State Criminal Courts," Bureau of Justice Statistics Selected Findings, NCJ-164265 (Washington, DC: U.S. Department of Justice, 1997), <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/pdf/jpscc.pdf>.
- Goode, Erica, "Young Killer: Bad Seed or Work in Progress?" *New York Times* (November 25, 2003).
- Junger-Tas, Josine, "Improving Juvenile Justice" (Sevilla, Spain: ESC, Thematic Working Group on Juvenile Justice, 2003), http://www.esc-eurocrim.org/files/improving_juvenile_justice_chapter_1.doc.
- "Juveniles and the Death Penalty," in *Teens, Justice, and the Law: Resource Guide for the 2004 Illinois Youth Summit* (Chicago: Constitutional Rights Foundation Chicago, 2004), <http://www.crfc.org/summit2004curr.html>.
- Knoncuk, Peter, "Killing Highlights Child-Law Failings," *The Prague Post* (September 9, 2004), www.praguepost.com/P03/2004/Art/0909/news6.php.
- Krisberg, Barry, "Reforming Juvenile Justice," *American Prospect Online* (September 1, 2005), <http://www.prospect.org/web/page.ww?section=root&name=ViewPrint&articleId=10120>.
- "Ministry of the Interior Analyzed Its Role in Preventing Juveniles from Second-Time Offenses" (Moscow: Ministry of the Interior, 2006), <http://eng.mvdrrf.ru/index.php?newsid=1930>.
- NGO Alternative Report on Situation of Juvenile Justice Administration in Republic of Azerbaijan (Baku: Azerbaijan NGO Alliance for Children's Rights, 2005).
- Puzzanchera, Charles M., "Delinquency Cases Waived to Criminal Court, 1990-1999," OJJDP Fact Sheet 4 (Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2003), <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/fs200304.pdf>.
- Rosenfeld, Sam, "Cruel Convergence," *American Prospect Online* (August 15, 2005), <http://www.prospect.org/web/page.ww?section=root&name=ViewPrint&articleId=10127>.
- Steinberg, Laurence, "Less Guilty by Reason of Adolescence: A Developmental Perspective on Adolescence and the Law," paper presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development, Tampa, April 26, 2003, <http://www.mac-adolesc-juvjustice.org/srcd%20master%20lecture.pdf>.
- Valkova, Helena, "New Juvenile Justice Law in the Czech Republic" (Sevilla, Spain: ESC, Thematic Working Group on Juvenile Justice, 2003), http://www.esc-eurocrim.org/files/new_juvenile_law_in_czech_republic_h_valkova_dec03.doc.



Maloletničko pravosuđe – Pitanje za promišljanje sa argumentima

Pitanje za promišljanje

Da li bi u našoj demokratiji maloletne učinioce krivičnih dela optužene za teške zločine trebalo goniti i kažnjavati kao odrasle?

DA – Argumenti u prilog pitanju za promišljanje

1. Teški zločini – čak i kada ih izvršavaju maloletnici – zahtevaju teške kazne. Sudovi za odrasle predviđaju kazne koje više odgovaraju ozbiljnim zločinima nego što je slučaj sa sudovima za maloletnike, koji nazad na ulice vraćaju previše nasilnih mladih ljudi.
2. Gonjenje i osuđivanje maloletnika kao odraslog obično za posledicu ima duže zatvorske kazne nego da mu se sudi kao maloletniku. Stoga je maloletni učinilac krivičnog dela sprečen u tome da više naškodi zajednici. Kažnjavanjem nasilnih maloletnih učinilaca krivičnih dela kao odraslih vlada ispunjava svoju obavezu da zaštititi zajednicu.
3. Oštiji pristup mladim prestupnicima sprečiće druge mlade ljude da uzmu učešća u izvršenju krivičnog dela. Kada mladi vide da je neko poput njih samih poslat u zatvor za odrasle na duže vreme, to će ih odvratiti od toga da i sami izvrše krivična dela. Odvratanje je važna funkcija kazni za krivična dela.



Maloletničko pravosuđe – Pitanje za promišljanje sa argumentima

Pitanje za promišljanje

Da li bi u našoj demokratiji maloletne učiniocice krivičnih dela optužene za teške zločine trebalo goniti i kažnjavati kao odrasle?

NE – Argumenti protiv pitanja za promišljanje

1. Krivično gonjenje dece kao odraslih protivrečno je široko zastupljenom uverenju da su mladim ljudima potrebni vođstvo, zaštita i rehabilitacija. Istraživanja o adolescentima podržava uverenje da tinejdžeri zaslužuju drugačiji tretman zbog toga što ni biološki ni socijalno nisu zreli.
2. Zatvori za odrasle pogrešna su „škola“ za maloletne učiniocice krivičnih dela, gde mogu da uče od okorelih kriminalaca koji ih okružuju i tako postanu opasniji nego što su bili. Kroz formalno obrazovanje i rehabilitaciju, maloletni učinioci krivičnih dela mogu vremenom da shvate i preuzmu odgovornost za ono što su uradili.
3. Smeštanje maloletnika u zatvore za odrasle gde se kažnjavaju, a ne rehabilituju, znači da društvo napušta ove mlade ljude. Oni neće imati mogućnost da postanu produktivni članovi društva.